

latok kellős közepén Aurore-nak rövid időre haza kellett térnie Nohant-ba, egyrészt, hogy átvegye a Casimir elleni jogi eljárás feletti irányítást, amely kezdett elfajulni, másrészt, hogy a bútorai egy részét Párizsba szállíttassa. Casimir, Hippolyte és Aurore anyja, Sophie-Victoire már vártak rá, és megpróbálták rábeszélni, hogy maradjon Nohant-ban és mondjon le újdonsült szabadságáról. Ez úgy felbosszantotta, hogy tollat ragadott, és megírta anyjának azóta híressé vált levelét.

1831. május 31.

Tény, hogy a férjem azt tesz, amit csak akar, tartson bár szereptőket vagy sem, ízlése szerint; igyon bár muskotályos bort vagy tiszta vizet, szomszárja szerint; akár felhalmoz, akár költ, gusztusa szerint, építsen, ültessen, változtasson, vásároljon, csak felügyelje birtokát és házát, ahogy jónak látja. [...] Emellett igen jogos, hogy e nagy szabadság, melyet férjem élvez, kölcsönös legyen; enélkül gyűlöletes és megvetendő lenne a szememben, csakúgy, mint a világ szemében; és tudom, hogy nem akarna az lenni. Így hát teljesen független vagyok; akkor fekszem, mikor ő kel, elmegyek La Châtre-ba vagy Rómába is, éjfélkor vagy hajnali 6-kor jövök haza, ez mind csak rám tartozik.²⁴

Lélia kivívta függetlenségét. 1832 vége felé nemcsak szakított Sandeau-val, de egy fontos szuvenírt is magával vitt kettejük viszonyából: nevének első szótagát. Hamarosan már mindenki művésznevéen, „George Sandként” ismerte. Ilyen minőségében – s előtörténetének igencsak súlyos terhével megrakodva – ismerkedett meg 1836 őszén Chopinnal és kísérelte meg bizalmasainak körébe vonni a férfit.

VII

Sand emlékezetébe mélyen bevéődött az estély, amelyet Chopin 1836. december 13-án adott. Többször is megpróbálta (Marie

²⁴ CGS, I. köt., 888.

d'Agoult közreműködésével) Nohant-ba csalni a férfit, de Chopin mindig talált valami kibúvót. Sand végül meghagyta Marienak: „Mondja meg [...] Chopinnek, hogy bálványozom.”²⁵ 1837 februárjában d'Agoult Sand vendégeként Nohant-ba érkezett, és csaknem hat hónapig ott is maradt. Liszt is csatlakozott hozzájuk, valahányszor a fellépései ezt lehetővé tették. Más vendégek is ki-be jártak a régi udvarházban, így például a tenorista Adolphe Nourrit, aki több ragyogó dalestet is adott Liszt kíséretével, akinek kedvéért Sand még egy Érard zongorát is beszerezett. „Amikor Franz zongorázik, megkönnyebbülök.”²⁶ Hiába sürgette azonban Sand, Chopin távol maradt. Májusban arra hivatkozott, hogy Németországba megy, mert találkozni akar barátjával, Tytusszal – az utazásból azonban nem lett semmi. Júniusban az volt az ürügy, hogy Enghienben élvezzi a gyógyvizeket Józef Brzowski társaságában. Júliusban meg Camille Pleyel vitte magával Londonba. Sand joggal hihette, hogy zsákmánya – nehéz lenne jobb szót találnunk erre – végleg kicsúszik a karmai közül. 1838 áprilisában aztán minden megváltozott, amikor a nő Párizsba látogatott. Barátnője, Charlotte Marliani otthonában, április 25-én ismét hallhatta Chopin zongorajátékát, ami újfent lebilincselte. Egy cetlin osztotta meg Chopinnel a csodálatát: „Imádom önt.” (Sand barátnéja, Marie Dorval színésznő, aki szintén jelen volt, hozzátette még: „És én is!”) A papirost csak Chopin halála után találták meg a hagyatékában. Sand ekkor vallott először szerelmet neki. Május 8-án újabb soirée következett, ezúttal Astolphe de Custine rezidenciáján, többek között Jules Janin és Victor Hugo részvételével. Sand ekkor már tudta, hogy lépnie kell.

Chopin kirívóan hosszú ideig viselkedett igen tartózkodón – Sand mércéjével mérve legalábbis mindenképp. A nő közös barátjuknak, Wojciech Grzymalának panaszolta el mindezt egy harminckét oldalas, több mint hatezer szóból álló levélben, amely valóságos tézisést adja a szerelem, hűség, erkölcs és minden testi kísértés komplexumának.

25 CGS, III. köt., 765.

26 SJI, 45–46.

1838. május vége

Mostanáig hűségesen kitartottam amellett, amit szerettem, tökéletes hűséggel [...]. Nem vagyok állhatatlan; ellenkezőleg, annyira hozzászoktam, hogy kizárólagosan szeressem azt, aki engem szeret, annyira nem vagyok szalmaláng természetű, annyira megszoktam, hogy nővoltommal nem is gondolva élek férfiak közelében, hogy csakugyan kissé zavarba ejtett és megdöbbenett, milyen nagy hatást tett rám ez a kis ember. Még most sem tértem magamhoz a döbbenetből, és ha dölyfösebb lennék, igencsak megalázottnak érezném magam, amiért ilyen könnyen az érzelmi hűtlenség bűnébe estem életem egy olyan pillanatában, amikor azt hittem magamról, hogy örökre megnyugodtam és megállapodtam. [...] De ha úgy akarja az ég, hogy hűségesek legyünk földi vonzalmainkhoz, miért hagyja, hogy az angyalok közénk tévedjenek és utunkba akadjanak?²⁷

Miután az eget vádolja, amiért angyalt küldött az útjába és összezavarta az életét, Sand rátér a lényegre: hogy megadja-e magát, testül-lelkeستül, vagy igyekezzon megtartóztatni magát.

Szóval a szerelem nagy kérdését újra fel kellett tennem magamnak! Nincs szerelem hűség nélkül, gondoltam ezelőtt két hónappal, és [...] ide akartam kilyukadni, vagyis a testi birtoklás kérdéséhez akartam eljutni, amely egyesek fejében azonos magával a hűséggel. Véleményem szerint ez téveszme; lehetünk többé vagy kevésbé hűtlenek, de ha egyszer engedjük, hogy lelkünkön úrrá legyen a szerelem, és elfogadtuk akár a legkisebb simogatást, már bevégeztetett a hűtlenség ténye, és a többi nem esik akkora súllyal a latba; mert aki a szívét elvesztette, mindent elveszített. Talán jobb, ha a test vész el, és a lélek marad meg. [...] Ezért nem kell – ha együttélésre törekszünk – erőszakot tenni a természetben és az igazságon, és meghátrálni a teljes egyesülés elől; ha azonban kénytelenek

27 SÉT, 271–272. A levelet teljes egészében közli CGS, IV. köt., 428–439. és SÉT, 265–276.

vagyunk különélni, kétségtelenül bölcsebb, következőképpen kötelességünk, és igazi erényre mutat (amely önfeláldozás), ha megtartóztatjuk magunkat. Mindeddig nem gondoltam ezt végig komolyan, és ha [Chopin] kérelt volna Párizsban, engedtem volna, mert egyenes természetű vagyok, és mindenben gyűlölöm az óvatoskodást, a korlátozást, az affektálást és a finomkodást.

A feltartóztathatatlan szózuhatag („Ilyen levelet legfeljebb ha kettőt írok tíz év alatt” – fogalmazott Sand) egyik fő célja az volt, hogy Sand felmentse magát annak felelőssége alól, hogy elárulta akkori szeretőjét, Félicien Mallefille-t. Ahogy azonban belelendült a témába, Chopinre is rátért, hiszen ő állt minden szorongásának hátterében.

És mivel most mindent feltárok, azt is el akarom mondani, mi az egyetlen, ami nem tetszett [Chopinben]; az, hogy ő maga rossz érveket hozott fel az önmegtartóztatás mellett. Egészen addig szépnek találtam, hogy tartózkodó, irántam érzett tiszteletből, félénkségből, sőt máshoz való hűségből. Mindez áldozat volt, következőképpen okosan felfogott erő és tisztaság. [...] Nem emlékszem jól a szavaira. Azt mondta – úgy hiszem –, hogy bizonyos tettek árthatnak az emlékeknek. Ugye, butaságot mondott, és nem így gondolkodik? Melyik boldogtalan asszony hagyott benne ilyen emlékeket a testi szerelemről? Lett volna tán egy hozzá méltatlan kedvese? Szegény angyal! Minden asszonyt fel kéne akasztani, aki a férfiak szemében lealacsonyítja a teremtés legnemesebb, legszentebb részét, az isteni titkot, az életnek azt az aktusát, amely az egyetemes élet szempontjából a legkomolyabb, a legfennköltebb. A mágnes csókban forr össze a vassal, az állatok a nemi különbség révén kötődnek egymáshoz. A növények is hallgatnak a szeretet szavára, és csupán az ember, akinek Istentől kapott adománya, hogy átérezhesse, amit az állatok, a növények és a fémek anyagukban nem éreznek, az ember, akiben az elektromos vonzás érzelmi, értett, értelmi vonzássá alakul, csak az ember tekin-

ti úgy ezt a csodát, mely testében és lelkében egyszerre megy végbe, mint valami nyomorúságos szükségét, csak ő beszél róla megvetéssel, gúnnal vagy szégyenkezve! Milyen különös! Lélek és test ilyenféle szétválasztása az oka, hogy lettek a világon zárdák és nyilvánosházak.

Megdöbbenő érzelmi kifakadás ez. Sand igyekezett intim viszonyt kezdeményezni Chopinnal, ám kosarat kapott, ami csak még vonzóbbá tette a férfi személyét. Levele alkalmat adott ugyan arra, hogy tisztázza a gondolatait, ám megmaradt a szegény Mallefille problémája, aki még csak nem is sejtette, hogy szerelme hamarosan lapátra teszi. Sand mindig is azt mondogatta, hogy megbirkózik Mallefille-jel, hiszen „formálható viasz ő, és én rányomtam pecsétemet, és ha változtatni akarok a rajzolon, némi körültekintéssel és türelemmel megtehetem majd”.²⁸ Most már csak időt kellett nyernie, hogy módosíthasson a „rajzolon”, így aztán kéthetes Szajna-menti útra küldte „formálható viaszát” és vele Maurice-t, akik Rouenban és Le Havre-ban időztek hosszasan, mialatt Sand kigondolta, miként zárja be hálósobája ajtaját Mallefille előtt. Végül arra jutott, hogy szentbeszédet mond a férfinak a barátság előnyeiről a testi szerelemmel szemben, remélve, hogy a férfi is belátja, jobb lesz neki, ha a szerető alantas státuszából a becses barát és társ szintjére emeli fel őt. Aligha érte Sandot meglepetésként, hogy a drámaíró, miután szembesült a dolgok valós állásával, szinte megtévelyodott. Megaláztatását tovább fokozta, hogy épp egy vagy két héttel azelőtt írt egy áradozó cikket a zeneszerzőről a *Gazette musicale* számára, és sejtelve sem volt arról, hogy áttételesen Chopin okozza majd nagy boldogtalanságát, megcsúfolva az írás dedikációját: „F. Chopin úrnak [...] kedves barátomnak [...] ön iránti érzelmeim és hősies hazája iránti rokonszenvem bizonyosságául”.²⁹ Mallefille egyik napról a másikra nevetség tárgya lett, és elszabadult indulatai veszélyessé váltak. Több egymást követő éjszaka is ott ólálkodott Chopin rue de la Chaussée d’Antin-i lakása körül,

28 CGS, IV. köt., 430.; SÉT, 266.

29 1838. szeptember 9-i szám.